

BOLALAR ORGANIZMDA TERMOREGULYATSIYASI.TANA HARORATINI O'LCHASH TEXNIKASI VA UNI REGISTRATSIYA QILISH

Eraliyeva Shohsanam Muzaffar qizi
Toshkent Tibbiyot akademiyasi talabasi

Annatsiya; Ushbu maqolada siz bolalarning bolalarda tana temperaturasi va termoregulyatsiya holati. Temperaturaning fiziologik o'zgarishlari. Isitma holati va uning turlari haqida ma'lumotga ega bo'lasiz. Istmaning sakkizta turi bo'lib, maqolada hamma turlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Isitma, termometr, doimiy istma, bo'shashtirilgan istima, getik istma, atipik istma, o'zgarib turadigan istma.

Аннотация: В этой статье вы узнаете о температуре тела и терморегуляции у детей. Физиологические изменения температуры. Вы получите информацию о лихорадке и ее типах. Существует восемь типов перешейка, и все типы описаны в статье.

Ключевые слова: лихорадка, термометр, постоянная лихорадка, расслабленная лихорадка, гетическая лихорадка, атипичная лихорадка, флюктулирующая лихорадка.

Annatation; In this article you will learn about body temperature and thermoregulation in children. Physiological temperature changes. You will receive information about fever and its types. There are eight types of isthmus, and all types are described in the article.

Key words: fever, thermometer, constant fever, relaxed fever, goetic fever, atypical fever, fluctuating fever.

Sog'lom odamda tana harorati me'yorda doimiy bo'lib, ertalabki va kechki soatlarda o'zgarib turadi va 370C gradusdan oshmaydi. Haroratning bunday doimiyliigi issiqlik ishlaniishi va issiqlik ajratish jarayonlariga bog'liq. Bolalarda harorat birmuncha yuqori, yoshi ulg'aygan kixilarda bir oz past. Bolalarda haroratni yuqoriligiga sabab ularning o'sishi uchun zarur oksidlanish jarayonlari jadalroq bo'ladi. Shuningdek chaqaloq bolalarda termoregulyatsiya mexanizmi hali rivojlanmagan. Termoregulyatsiya markazi bosh miyani gipotalamusida joylashgan bo'lib, haroratning sutkalik o'zgarishlari organizmda sutka mobaynida ro'y beradigan oksidlanish jarayonlariga bog'liq. Termoregulyatsiya organizmda tana haroratini doimiy darajada tutib turadigan fiziologik jarayon. Sog'lom odamlarda harorat kechqurunga nisbatan ertalab bir necha gradusga past bo'ladi. Harorat qayerdan o'lchanishiga qarab ko'rsatkichlar ham har xil bo'ladi. Chunonchi og'iz bo'shlig'i, qin, to'g'ri ichak sxilliq pardasining harorati qo'ltiq va chov sohalari

terisining haroratidan 0,2- 0,40 C gradusga yuqoridir.Tana haroratini o'lchash uchun hozirgi kunda turli modifikatsiyalangan termometrlar tavsiya etilmoqda.Bularga og'iz, qo'ltiq osti, rektal sohaslarida va past haroratni o'lchovchi shishali,kimyoviy va elektron termometrlar misol bo'la oladi. Eng ommabop termometr Selsiy bo'yicha darajalangan maksimal tibbiy termometr dan foydalaniladi.Shkalasi 34 dan 42 darajaga bo'lingan.Harorat asosan qo'ltiq ostidan, chov sohasidan, og'ir yotgan bemorlarda to'g'ri ichakdan va og'iz bo'shlig'idan o'lchanadi. O'lchanayotgan sohalar yallig'langan bo'lmasligi kerak,chunki bunday joylarda harorat yuqori bo'ladi. Dezinfeksiya qilingan quruq termometr silkitili,simob ustunchasi shkaladan 340C gradusgacha tushiriladi.O'lchash paytida bemor qimirlamay o'tirishi yoki yotishi kerak.Uxlab yotganda haroratni o'lchash mumkin emas.Chaqaloqlarda harorat chov burmasi yoki to'g'ri ichakda o'lchanadi.Termometrni chov burmasiga qo'yib,oyoqni chanoq son bo'g'imidan bukiladi.To'g'ri ichakdan aniqlanayotganda hamshira qo'llarini yuvib qo'lqop kiyadi. Termometr uchiga vazelin surtib orqa chiqaruv yo'liga 2- 3 sm kiritiladi.Termometr chiqarib olingandan so'ng yuvilib, dezinfeksiya qilinadi.Qo'ltiq osti va chov sohasida haroratni o'lchash 10 daqiqa,bo'shliqlarda esa 5 daqiqa yetarli. Kasalxonalarda harorat hamma bemorlarda ertalab soat 7.00-9.00 gacha, kechqurun 17.00- 19.00 gacha.Ba'zan kasalni holatiga qarab 3-4 marta o'lchanadi.

Isitma turlari:

Balandligiga qarab subnormal(35-35 C),normal (36-37C) va subfebril (37 -38C) harorat tavofut qilinadi.Haroratni 38 C gradusdan oshishi isitma deyiladi,shu bilan birga 38C -39 C o'rtacha,39-40 C gacha yuqori va 42- 42,5 C o'ta yuqori isitma deyiladi.

Isitma qanchalik uzoq davom etishiga qarab:

- 1)tez o'tib ketadigan 1- 2 kungacha
- 2)o'tkir 15 kungacha
- 3)o'rtacha o'tkir 45 kungacha
- 4)cho'ziladigan va surunkali 45 kundan ko'p

Haroratni o'zgarishiga qarab isitmaning quyidagi turlari farq qilinadi.

1.**Doimiy isitma** - baland bo'lib uzoq davom etadi. Harorat kuniga 10C ko'p o'zgarmaydi. Ich terlama, zotiljam uchun xos.

2. **Bo'shashtiradigan isitma** - harorat sutkasiga bir gradusdan o'zgarib 380C dan past tushib turadi.Yiringli jarayonlarda, o'pkani o'choqli zotiljam kasalligida kuzatiladi.

3.**Gektik isitma** -uzoq davom etadigan isitma bo'lib, bunda harorat kuniga 4- 50C gacha o'zgarib turadi va normal yoki subnormal darajagacha tushadi.O'pka tuberkulezida,sepsisda,yallig'lanishda kuzatiladi

4. **Norazo isitma**- xususiyati va darajasiga ko'ra gektik isitmaga o'xshab ketadi, lekin harorat ertalab maksimal kechqurun normal bo'ladi. Bu sepsisni og'ir turlarida uchraydi.
5. **Atipik isitma**-haroratni kun davomida turli tuman o'zgarib turishi bilan farqlanadi.
6. **O'zgarib turadigan isitma**- bu isitma ham gektik isitmaga o'xshab bezgakda kuzatiladi. Haroratni baland bo'lib turishi bir soatdan bir necha kungacha bo'lishi mumkin. Harorat ko'tarilishi har kuni emas, bezgak chaqiruvchini turiga qarab takrorlanib turadi.
7. **Qaytalama isitma** -bir necha kun davom etadigan baland isitma davrlarining isitmasiz davrlar bilan almashinib turishidir. Bu terlama kasalligi uchun xos.
8. **To'lqinsimon isitma**-harorat asta - sekin yuqori darajasigacha ko'tariladi va asta - sekin subfebril yoki normal raqamlarga tushadigan davrlar bilan almashinadi. Brutselloz va limfagranulematozda kuzatiladi. Bolalarda bir qator kasalliklar tana haroratini ko'tarilishi bilan kechadi. Bemorlarning isitmaları har xil bo'lib , 1-2 kundan to bir necha kungacha bo'lishi mumkin. Isitma davrlari va isitmalayotgan bemorlarni parvarish qilish.

Isitmaning o'tishi 3 davrga bo'linadi:

- Isitmaning ko'tarilishi
- Yuqori isitmalash
- Isitmaning tushishi

Isitma ko'tarilishining qaysi bosqichida bo'lishidan qat'iy nazar bemorniparvarish qilish lozim. Isitma ko'tarilishida issiqlik hosil qilish issiqlik yo'qotishdan ustunlik qiladi. Bu davr bir necha soat ,bir necha kun, hatto haftalargacha davom etishi mumkin. Kasal qaltirab, eti uvishadi, a'zoi-badani og'rib qaqshaydi, boshi og'riydi va ular o'zlarini yomon his qila boshlaydi.

Shuning uchun isitmaning ko'tarilishi davrida hamshira bemorning oyog'iga issiq grelkalar qo'yishi, shirin choy ichirishi va yaxshilab o'rab qo'yishi kerak. Ikkinchi davr haroratni maksimal ko'tarilgan davr bo'lib issiqlik yo'qotishni kuchayishi bilan hosil bo'ladi. Bu davr bir necha soatdan bir necha haftagacha davom etadi. Bu davrda barcha a'zo va tizimlar buziladi. Isitma juda yuqori ko'tarilgan davri (39-40C gacha) kasal uchun xavfli, shuning uchun hamshira bolani kiyimlarini yechib ventilyator bilan sovutishi kerak. Tana terisini 40-50 foizli spirt bilan artiladi, bunda spirt tez bug'lanib , tanani sovutadi va teri kapilyarlarini kengaytirib, isitmaning pasayishiga olib keladi. Boshni sovutish uchun ichiga muz bo'lakchasi yoki sovuq suv solingan oddiy muzli yumaloq grelkalardan foydalaniladi. Grelka bolaning boshini tepasiga 1 sm balandlikda osib qo'yiladi. Bundan tashqari boshni sovuq suv bilan chayib ham sovutish mumkin. Bir vaqtning o'zida harorat to'g'ri ichakda ham o'lchanadi va bu harorat tashqi

chiqaruv teshigidagidan 20-30 C baland bo'ladi. Bosh sovutilayotgan paytda bola kuvezda ushlab turiladi va u bola uchun optimal namli kislorod bilan ta'minlanadi. Toki tana harorati normal holga tushgunga qadar tana isitmasini o'lchab borish, hamda nafas puls tezligi va arterial qon bosimini aniqlab borish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. J.Eshqobulov, A.Mahmudov. Bolalar kasalliklari fani.
1. K.A.Svyatkina, E.V.Belogorskaya, N.P.Kudryavsev. Bolalar kasalliklari fani. Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti.
2. К.А.Сотникова, В.В.Гавришова. Неонатология
3. S.S.Esonturdiyev, M.E.Qarshiboyeva. «Bolalar va o'smirlar gigiyenasi»
4. G.Jalolov, S.Tursunov. «Bolalar kasalliklari va ulaming anatomik-fiziologik xususiyatlari».
5. T.Umarova, A.Qayumova, M.Ibrohimova. «Hamshiralik ishi»
6. N.P.Shabalova. «Bolalar kasalligi».
7. M.S.Ziyayeva, I.Pirimbetova. «Hamshiralik ishi mutaxassisligi bo'yicha amaliyot standartlari»
8. А.С.Ефимов. «Энциклопеди я семейного врача».